دابەشبوونی کارگێڕی تریتۆری لە کوردستان'دا

پ.ی.د.عەبدوڵڵا غەفور
زانکۆی سەلاحەدین
کۆلێژی ئاداب
بەشی جوگرافیا

بایەخی توێژینەوە

دابەشبوونی کارگێڕی تریتۆری(خاک) لە کوردستان'دا، بایەخی تایبەتی خۆی هەیە لە مەیدانی جوداجودا، وەکو: کاروباری کۆمەڵایەتی ـ رێکخستنی دەفتەر نفوس و رەگەزنامە و باری شارستانی(ژنهێنان و شوکردن. تەڵاق. زان و مردن). کارووباری ئابووری (ژمارەی کرێکار و شوێنی کار و بێکاری و خوێندن (سەرەتایی و باڵا) و فەرمانگەی ساغڵەمی(بنکەی تەندروستی، نەساغخانە و نەخۆشخانە) و کارەبا و ئاو و رێگەو بان و خانووبەرە. کارووباری سیاسی(ژمارەی دەنگدەر و سەنگی حزب و رێگخراوەکان). لەبەر ئەوە فەرمانگە کانی دەوڵەت و بەتایبەتی وەزارەتی ناوەخۆ، هەمیشە دەستییان تێدایە، بە مەبەستی باشتر رێکخستنیان: بە زیادکردنی ژمارە و فرەوانکردن و تەسککردنی رووپێو و جوداکردنەوە و لکاندن لەم یەکە کارگێڕیە بۆ ئەو یەکە کارگێڕیە.

مەبەستی توێژینەوە

مەبەست لە نووسینی ئەو توێژینەوە خۆی لە دیاریکردنی یەکە کارگێریەکان (ئەستان، قەزا و ناحیە) و ناساندنییان بە کوردستانییەکان و سەپاندی سنووری نێوان کوردستان ودراوسێیەکانی وەکو: ئیران، تورکیا، عێراق و سوریا، دەبینیتەوە.

گیروگفتی توێژینەوە

نووسینی ئەو توێژینەوە بۆ جوگرافیازانێکی وەکو من، پڕ لە گرفت و مەینەت و شەکەتی بوو. هەندێک لە فاکتەرەکانی، لەبەر چاوی من، ئەمانە بوون:

١. بە زەحمەت دەستکەوتنی، لەبەر ئەوەی زانیارییەکان لە فەرمانگە و کتێبخانەکانی چوار دەوڵەتان(ئێران. تورکیا. سوریا. عیراق) هەڵگیراون و هەندی جاریش نەهێنی بوونیان، سەرچاوە و فەرمانە کانی گۆرینی ستاتوسی(پلەوپایە) ناوی یەکە کارگێڕییەکان.

٢. ناوی ئەستان و قەزا و ناحیەکان بە سێ زمانی(تورکی، عارەبی و فارسی) و دوو ئەلف بێ(هندی و لاتینی) و رێنووسی جودا لە بنەرتدا نووسراوان. نووسینەوەی ناوەکان بە پیتی کوردی(سۆرانی و لاتینی) کێشەی لێ دەکەوێتەوە.

٣. ناوی یەکە کارگێڕیەکان لە نەخشە و ئەتلەسی فەرمی و دەزگای نەخشەسازی نا فەرمییەکان بە کوردی نانووسرین. لەبەر ئەوە هەر ناوێک بە کوردی نووسرابێ لەو سەرچاوانەدا نا کەونە بەر چاوان.

٤. نووسینی ناوی ئەستان و قەزا و ناحیەکان بە کرمانجی خواروو یان ژووروو، لە هەر دوو حاڵەتان، بەشێکی زۆری کوردستانییەکان لە بەکارهێنانی نەخشەکە، مخابن هەتاکو ئەوڕۆ ئەتڵەسمان نیە، بێ بەش دەکا.

٥. نەخشە و ئەتڵەسەکانی تورکی و عارەبی و فارسی لە شوێنی ناوە کوردییەکانی یەکە کارگێڕییەکان ئەو ناوانە دەنووسن کە لە فەرمانگەکانی دەوڵەت کاریان پێ دەکرێ. بە نموونە، گەڤەر لە نەخشە و ئەتڵەسان دانیە. وەڵی ناوە تورکییە کە (یوکسەکۆڤا)یە هەیە(١٠ ل، ٩٧).

گۆڕین و ناوناوەی ئەستان و قەزا و ناحیەکان، لە لایەن ئێران و تورکیا و سوریا و عێراق'دا، لە سەرتانسەری کوردستاندا، نەوەکو کراوە و دەکرێ، بەلکو ڕۆژ لە دوای ڕۆژیشدا، توونذ و تیژتر دەبی. بۆ ئەنجامدانی ئەو پرۆسەیە یاسای دەوڵەتی دەردەکرێ. بە نموونە، لە باکووری کوردستاندا ـ یاسای نمرە ٧٢٦٧ ڕۆژی ١١ مایسی ساڵی ١٩٥٩(ناوی هەموو شار و گوند و چیا و دەشت و رووبار و کانی، کران بە تورکی)(٢ ل ٥) و لە باشووری کوردستاندا ـ مەرسومی کۆماری نمرە ٤١ ڕۆژی ٢٩ کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٦(ناوی ئەستانی کەرکوک بۆ تامیم گۆڕدرا) (٥ ل ١٠٧).

٦. ناوی ئەستان و قەزا و ناحیەکان و سەنتەرەکانییان، بە زۆری لێک جودان. بە نموونە ناوی سەنتەری ناحیەی تانجەڕۆ ـ عەربەت'ە وهی قەزای مەمەسەنی نوورئاباد'ە و هی ئەستانی هەکاری ـ جۆلەمێرگ'ە.

٧. ناوی یەکە کارگێڕییەکان، بە تایبەتی لە باکووری کوردستاندا، بە پیتی تورکی دەنووسرێ. کە بە کوردی سۆرانی دەیان نووسییەوە و کە دێی بە تورکی دەیان نووسیەوە، وەکو خۆی لێ دەرناچی. بە نموونە Üzümlü . ئەوەش لەبەر نەبوونی چەند پیت لە کوردی و هەبوونی لە تورکی'دا. پیتی یەکەمی ئەو ناوە بە (ئوو) دەنووسم.

٨ . نووسینەوەی ناوی یەکە کارگێڕییەکان، بە تایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، بە مەبەستی خوێندنەوەی ڕاست، بە لاتینی. ئەو کارە دەبوایە ڕێگەی هەڵەکردن لە پێش خویندنەوە ببڕی. قسەی خۆمان بی تووشی گیروگرفتەکی دیکەی دەکا، لەبەر ئەوەی پیتەکان، لە هەر بەشێکی کوردستان بۆ مەبەستی جیاواز بەکار دەهینذرێ. بە نموونە""o" ئەم پیتە، لە ڕۆژهەڵاتدا بۆ ""u" و لە لایەنەکانی دیکە بۆ ""O" بە کار دێ. خۆم لە سەرەتاوە بهبهوم بە بهبۆهۆم دەخوێندەوە. نموونەیەکی دیکە: پیتی ""e" لە ڕۆژهەڵاتدا بۆ " i" لە بەشەکانی دیکە بۆ "e" (فەتحە) بە کار دەهینذرێ.

٩ . دەربڕینی ناوی هەندێک لە ئەستان و قەزا و ناحیە لە لایەن کوردستانییەکانەوە بە هەڵە. بە نموونە خەڵکی باشووری کوردستان بە مێردین و دێرسم و کامیاران دەڵێن ماردین و دەرسیم و کامەران و هی باکووری کوردستان بە هەڵەبجە دەڵین حەلەپچە و ... هتد.

ستاتووسی کارگێڕی لە کوردستاندا

تریتۆری (خاک) کوردستان لە رووی دابەشبوونی کارگێڕیدا بۆ سێ پایەیی کارگێڕی جودا بە رووپێو و دەسەڵاتی کارگێڕی و بودجە و خزمەتگوزاری کراوە بەو بەشانەی خوارەوە(١ ل ٢٠٨ ـ ٢١١):

١. ئەستان

گەورەتین یەکەی کارگێریە لە کوردستان'دا و رووپێوەکەی کراوە بە چەند قەزای سەربەخۆ. کوردستانییەکان لەبەر ئەوەی خاکەکەیان لە نیوان تورکیا و ئێران و سوریا و عێراق داگیرکراوە، زاراوەی جۆدا بۆ ئەو یەکە کارگێڕیان بە کار دەینن. ئیل""il" لە باکووردا و موحافەزە(محافظة) لە باشووردا و ئوستان(استان) لە رۆژهەڵاتدا و موحافەزە(محافظة) لە رۆژئاوادا. لە نووسینەکانمدا، ئەگەر چی زۆر جار رووبەرووی بوومە تەوە، ئەستان بەکار دەبەم. لە نووسینێکمدا سەرناوچەم بەکارهیناوە. جێی نەگرت.

زاراوەی پارێزگا، لەبەر ئەوەی لە بەر چاوی من، مانای سەربازی زیاتر لە کارگێڕی دەدات، بە گونجاوی نابین. زاراوەی ئەستان لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی ساسانی بەکارهاتووە.

٢. قەزا

دووەم یەکەی کارگێڕیە لە کوردستان'دا و رووپێوەکەی کراوە بە چەند ناحیەی سەربەخۆ. کوردستانییەکان وەکو ئەستان زاراوەی کارگێری جودا بۆ ئەو یەکە کارگێرییەیان بە کار دێنن. ئیلچە""ilçe" لە باکووردا و قەزا"قضاء"" لە باشووردا و شەهرستان(شهرستان) لە رۆژهەڵاتدا و قەزا ""قضاء"" لە باشووردا و مەنتیقە""منطقة"" لە رۆژئاوادا. لە نووسینەکانمدا، لەبەر ئەوەی زاراوەیەکی شیاوم دەست نەکەوت، قەزای بە کار دینم. لە نووسینکمدا ناوچەم بەکار هیناوە. جێی نەگرت.

٣. ناحیە

سێیەم یەکەی کارگێڕیە لە کوردستان'دا و رووپێوەکەی کراوە بە چەند دێستان(کەرت)ی سەربەخۆ. کوردستانییەکان وەکو قەزا زاراوەی کارگێری جودا بۆ ئەو یەکە کارگێرییەیان بە کار دێنن. قەسەبە""Kasabe"" لە باکووردا و ناحیە"" الناحیة) لە باشووردا و بەخش"" بخش"" لە رۆژهەڵاتدا و ناحیە"' الناحیة"" لە رۆژئاوادا. لە نووسینەکانمدا، لەبەر ئەوەی زاراوەیەکی شیاوم دەست نەکەوت، ناحیەی بە کار دینم. لە نووسینکمدا بەرناوچەم بەکار هیناوە. جێی نەگرت.

٤. دێستان

بچووکترین یەکەی کارگێریە لە کوردستان'دا و رووپیوەکەی بریتیە لە ئاقاری گوندێک یان زیاتر. کوردستانییەکان وەکو ناحیە زاراوەی کارگێری جودا بۆ ئەو یەکە کارگێرییەیان بە کار دێنن. موختارلیک""Muhtarlik"" لە باکووردا و موقاتەعە(مقاطعة) لە باشووردا و دێستان(دەهستان) لە رۆژهەڵاتدا و محەلە ئەو مەزرەعە(محله او مزرعة) لە رۆژاوادا. لە نووسینەکانمدا، دێستان بە کار دینم.

بەڕێوەبری کارگێڕی لە کوردستاندا

کاروباری کارگێڕی لە یەکە کارگێڕیەکانی کوردستان'دا، لە رووی دەسەڵاتی کارگێڕی ئەوانەی خوارەوەن:

١. ئەستاندار

دەسەڵاتدارترین کارمەندی کارگێڕیە لە ئەستان'دا و بە پشتگیری کردنی حزبێکی سیاسی، لە لایەن خەڵکەوە بۆ ئەو پۆستە هەڵدەبژێرێ. چوار ساڵ، کاروباری کارگێڕی بەڕێوەدەبا. بەر لە نۆهەتەکانی سەدەی بیستدا لە باشووری کوردستان'دا بە مەرسومی کۆماری دەست بەکار دەبوو و دەستی لەکار دەکێشرایەوە.

کوردستانییەکان، لەبەر لەدەست چوونی یەک پارچەی خاک و گوزەرانی لە ژێر سیستەمی ئابووری وسیاسی جودادا، یەک زاراوەیان بۆ ئەو پۆستە کارگێڕیە نیە. لە باکووردا پێی دەگوترێ والی. لە باشووردا ــ موحافز(پارێزگار). لە رۆژهەڵاتدا ــ ئوستاندار و لە رۆژئاوادا ــ موحافز. لە نووسینەکانمدا تاکو ئەوڕۆ ئەستاندار بە کار دەینم. و گوبیرناتەریش بە زاراوەکی گونجاو بۆ سەرۆکی ئەو پۆستە کارگێڕیە دەبینم.

جگە لە ئەستاندار ئەنجومەنی ئەستانیش لە ئەستان'دا بۆ راهیکردنی کاروباری کارگێڕی هەیە و. ئەندامەکانی بە هەمان رێوڕەسمی ئەستاندار بۆ چوار ساڵ هەڵدەبژرێ.

٢. قایمقام

ئەمەیان سەرپەرشتی گشت کاروباری کارگێڕی لە قەزا دەکات و، پەیوەندی راستەو خۆی لەگەڵ ئەستەندار لە پارێزگا و بەڕێوەبەری ناحیە لە ناحیە هەیە. قایمقام بە زۆری بە مەرسومی کۆماری بۆ پۆستەکەی دەست نیشان دەکرێ و دەگوازرێتەوە و لادەبرێ. لە هەندێ قەزادا، لەبەر بارودۆخی سیاسی، بە رێکەوتن لە نێوان حزبەکان ئەو پۆستە بە کەسێک دەدرێ. قایمقام، بۆ رەهاکردنی کاروباری کارگێری، پرس بە ئەنجومەنی قەزا، کە لە چەند کەس پێکهاتووە، دەکات. زاراوەی جودا، لەبەر نەبوونی یەک پارچەی کوردستان، بۆ ئەو پۆستە کارگێڕیە بەکار دەهێندرێ. لە باکووردا ــ .... لە باشووردا ــ قایمقام. لە رۆژهەڵاتدا ــ شهرستاندار لە رۆژئاوادا ــ مودیر ئەلمەنتیقە. لە نووسینەکانمدا، لەبەر نەبوونی زاراوەکی پڕ بەپیست، قایمقام بەکار دێنم.

٣. بەڕێوەبەری ناحیە

گەورەترین کارمەندی کارگێڕی دەوڵەتە لە ناحیەدا و، پەیوەندی راستەوخۆی لەگەڵ قایمقامی قەزا هەیە. پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەستاندار لە رێگەی قایمقام نەبێ بە پێ شێلکردنی یاسا لە قەڵەم دەدرێ. دیاریکردنی کەسێک بۆ ئەو پۆستە بە فەرمانی وەزاری و هەندێ کەرەتیش بە رەزامەندی لایەنە سیاسییەکانی وڵات دەبێ. بەرێوەبەری ناحیە، بۆ ئەوەی کارەکانی کارگێری بە تەواوی ئەنجام بدات، پرس بە ئەنجومەنی ناحیە، کە ئەندامەکانی لە کەسانێ شارەزا لە ناحیەکە پێکهاتووە، دەکات. مانەوەی بەرێوەبەری ناحیە لە پۆستەکەی بەندە بە لێهاتووی و بارودۆخی سیاسی وڵات و پەیوەندی نێوان حزبەکان ... هتد. کوردستانییەکان زاراوەی جودا

بۆ ئەو پۆستە بەکار دەهێنن. لە باکووردا ـ بوجاغ مودوری. لە باشووردا ـ بەڕێوەبەری ناحیە. لە ڕۆژهەڵاتدا ـ بەخشدار. لە ڕۆژئاوادا ـ مودیر ناحیە.

٤. موختار

ئەوەیان بەرپرسی کارگێرییە لە گونددا و ئەرکی سەرەکی خۆی لە ئاگادارکردنەوەی بەڕێوەبەری ناحیە لە کاروباری ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی گوند دەبینێتەوە. بۆ باشتر بەڕێوەبردنی کاروباری گوند لە لایەن موختارەوە ئەنجومەنی گوند لە چەند کەسی ناسراو دەست نیشان دەکرێ.

لیستی ناوی یەکە کارگێڕیەکانی کوردستان

یەک لە کێشە هەرە هەرە ئالۆزەکانی، وەکو ئەوەی لە ئێستادا ئەوهاش لە رابرد وودا، جوگرافیای کوردستان بووە و، لەمەش بە دواوە هەر وادەبی. هۆیەکەی دەگەرێتەوە بۆ:

ـ نکۆڵیکردنی دەوڵەتەکانی دەوروبەر لە هەبوونی خاکێک بە ناوی کوردستان.

ـ زیادبوونی رێژەی نەتەوەی غەیرە کورد لە نێو دانیشتوانی زۆربەی یەکە کارگێڕییەکانی هاوسنوور لەگەڵ ئیران و تورکیا و سوریا و عێراق'دا، ئینجا لە ئەنجامی سیاسەتی دەوڵەت یان کۆچکردن.

ـ هەڵکشانی کورد، بۆ خۆ دوورگرتن لە گێچەڵی تورک و عارەب و عەجەم (ئازەری) و فارس، بۆ ناوەوەی کوردستان.

ـ بێ توانایی کورد، لەبەرەنگاربوونەوەی نیشتەجێ بوونی نەتەوەیی غەیرە کورد، لە کوردستان'دا. بە بیانۆی وڵات بۆ هەمووان وەکو یەکە و نیشتەجێبوونیش ئارەزوومەندانەیە، ""لەو شوێنە دەژیم کە تێیدا ئاسوودەم"".

ـ درک نەکردنی خەڵکانێکی زۆر بە مەترسی نیشتەجێبوونی غەیرە کورد بۆ دوا رۆژی خاک لە کوردستان'دا.

نووسەرانی کوردستانی، جگە لە نووسەری ئەو توێژینەوە نەبی، ناوی یەکە کارگێڕیەکان، هەر نەبی ئەوانەی ئەوان بە کوردستانی دەزانن، نایەنن. لە شوێنی ئەوە هێڵێکی سەرپێی لە سەر نەخشەیەکی رۆژهەڵاتی نێوەند دەکێشن و بە هی کوردستان لە قەڵەم دەدرێ.

یەکە کارگێڕیەکانی(ئەستان. قەزا. ناحیە) کە لە خوارەوە نووسراون، لەسەر بنەمای: پێکهاتەی نەتەوەیی و مێژوویی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و جوگرافی ئەورۆ و دوێنی لە چوارچێوەی کوردستان دان. وەڵی راستیەکی تاڵ لە گۆڕێدایە ئەویش نە درکاندنی(عدم الاعتراف)، نە لەلایەن داگیرکەرانی کوردستان و نە لە لایەن هەندی مامۆستای زانکۆیەکانی کوردستان، هەر چەندی بەڵگەش بە دەستەوە بێ، کوردستانی بوونی ئەو شوێنانەیە. بە نموونە. مامۆستایەکی بەشی جوگرافیا لە ژووری دانیشتنمان'دا.

ـ بەڵگەت چیە کە کەرکوک کوردستانە؟

ـ ئەدی بەڵگەی ئەتۆ چیە کە کوردستان نیە؟

ـ نابی ئەوها پرسیار بکەی.

ـ بۆ ئەتۆ ئەوها دەیکەی و من نابی ئەوها بیکەم؟!

سەرجەمی رووپێو و ژمارەی دانیشتوانی ئەستان و قەزا و ناحیەکان کوردستان بە گشتی و یەک بەیەک هەرێمەکانی سیاسی ـ کارگێری، بە گوێرەی دواترین سەرژمێری و دابەشبوونی کارگێری لە ساڵی ٢٠١٤دا، بەو شێوە بوو کە لە خشتەی خوارەوە نووسراوەتەوە

رووپێو و ژمارەی دانیشتوان و یەکە کارگێڕیەکان*						
ناوچە	رووپێو	دانیشتوان	ژمارەی یەکەی کارگێڕی			
	کم٢	هەزار	ئەستان	قەزا	ناحیە	سەرجەم
باکوور	٢١٥٨٩٢	١٣٧٥٨	٢٣	١٦٨	٢٠٤	٣٩٥
باشوور	٨٧١١٧	٨٠٠٧	٧	١٠١	٥٠	١٠١
رۆژهەڵات	٢١٧٧٦٦	١٢٣٥٢	٧	٤٤	١٦٥	٢٧٣
رۆژئاوا	١٥٢٦٤	٩٨٤	...	٦	١٢	١٨
سەرجەم	٥٣٦٠٣٩	٣٥١٠١	٣٧	٣١٩	٤٣١	٧٨٧

١. عەبدوڵڵا غەفور، جوگرافیای کوردستان، چاپی شەشەم، هەولێر ـ ٢٠١٣

٢. عەبدوڵڵا غەفور ،جوگرافیان دانیشتوانی کوردستان باشووری کوردستان، هەولێر ـ ٢٠١١

ناوی یەکە کارگێڕیەکانی کوردستان، جگە لە وانەی باشوور، بەو ئەلف و بی یە نووسراون، کە لە بنەڕەتدا پێیان نووسراوە. واتە ئەوانەی باکوور بە تورکی و ئەوانەی رۆژهەڵات بە فارسی و ئەوانەی رۆژئاواش بە عارەبی. ئەمەیان، زۆر باش دەزانم، رەخنەی بە دواوەیە. وەلێ چار نیە، لەبەر ئەوەی ناوەکان بەو شیوە لە نەخشە و ئەتڵەسان نووسراون، هەر دەبێ وابێ. منێک بتوانم بەو شێوە بییان نووسمەوە، سەد لە سەد دەشمتوانی بە کوردی تایپییان بکەم. وەڵی سوودی چی دەبوو؟! ئەگەر لەو دوو سەرچاوەدا نەبیندرێنەوە. لە کۆتایی توێژینەوەکەدا زۆربەی ناوە تورکی و عارەبی و فارسییەکانم لە ستوونێک و رەسەنەکەیان(کوردی وغەیرە کوردی) لە هی بەرامبەر نووسیوە. ئەوانەی خوارەوە، ناوی ئەستان و قەزا و ناحیەکانی کوردستانە لە رۆژی ئەوڕۆدا.

دابەشبوونی کارگێڕی خاک لە باکووری کوردستان'دا ٢٠١٤		
il	Ilça	Kasabe
Adiyaman	**Merkez**	**Merkaz,Akpinar,Bağpına r, Koçali, Kuyucak.**
	Besni	Merkaz, Çakırhüyük,Kızılin, Suvarlı, Şambayat.
	Çelikhan	Merkez.
	Gerger	Merkez,Taraksu(Gölyurt).
	Gölbaşi	Merkez,Belören,Harmanlı.
	Kahat	Merkez,Akıncılar,Damlacık , Narince.
	Samsat	Merkez.
	Sincik	Merkez.
	Tut	Merkez.
Ağrı	**Merkez.**	**Merkez, Çumaçay,Murat.**
	Diyadin	Merkez.
	Doğubeyazıt	Merkez,Suluçam.
	Eleşkirt	Merkez,Tahir.
	Hamur	Merkez.
	Patnos	Merkez,Dedeli,Doğansu,Sar ısu.
	Taşlıçay	Merkez.
	Tutak	Merkez.
Bingöl	**Merkez.**	**Merkez,Ağaçeli(Ilıcalar), Sancak, Yamaç.**
	Adaklı	Merkez.
	Genç	Merkez,Servi,Soğütlü(Çayt epe), Yayla, Yenisu.
	Karlıova	Merkez, Göynük.
	Kiğı	Merkez.
	Solhan	Merkez,Yenibaşak.
	Yayladere	Merkez.
	Yedisu	Merkez.
Bitlis	**Merkez.**	**Merkez,Bölükyazı,Narlıde re, Sarıkonak.**
	Adilcevaz	Merkez,Göldüzü.

	Ahlat	Merkez,Ovakışla.
	Güroymak	Merkez.
	Hizan	Merkez,Akşar,Sağınlı.
	Mutki	Merkez,Geyikpınar,Kavakbağı, Meydan.
	Tatvan	Merkez,Küçüksu,Yelkenli.
Diyarbakir	**Bağlar**	**Merkez.**
	Bismil	Merkez, Tepe,Yukarısalat.
	Çermik	Merkez, Başarı(Obabağ).
	Çınar	Merkez,Kilvan.
	Çüngüş	Merkez.
	Dicle	Merkez.
	Eğil	Merkez.
	Ergani	Merkez,Ahmetli.
	Hani	Merkez.
	Hazro	Merkez.
	Kayapınar	Merkez.
	Kocaköy	Merkez.
	Kulp	Merkez,Ağaçlı,Akçasır(Aygün),Hamzalı.
	Lice	Merkez,Kayacık(Savat).
	Silvan	Merkez,Bağdere, Çatakköprü
	Sur	Merkez.
	Yenişehir	Merkez.
Elazğıl	**Merkez.**	**Merkez,Hankendi,Harput, Hıdırbaba, Içme,Mollakendi, Poyraz.**
	Ağin	Merkez.
	Alacakaya	Merkez.
	Arıcak	Merkez.
	Baskil	Merkez,Aydınlar(Aşağıkuluşağı), Kuşsaray.
	Karakoçan	Merkez,Başyurt, Çan.
	Keban	Merkez.
	Kovanalar	Merkez,Çaybağı.
	Maden	Merkez,Hazar(Kavak).
	Palu	Merkez,Gödere.
	Sivrice	Merkez,Gözeli.

Erzincan	**Merkez**	**Merkez, Çağlayan, Çatalarmut.**
	Çayırlı	Merkez,Başköy(Yaylakent).
	Iliç	Merkez,Armutlu(Büyükarmutlu) Kuruçay.
	Kemah	Merkez,Alpköy,Bozoğlak, Doğanbeyli, Oğuz.
	Kemaliye	Merkez,Başpınar,Dutluca.
	Otlukbeli	Merkez.
	Refahiye	Merkez,Akarsu,Cengerli (Doğandere), Çatalçam, Gümüşakar.
	Tercan	Merkez.
	Üzümlü	Merkez,Tanyeli(Ocakbaşı).
Erzurum	**Aşkale**	**Merkez, Çiftlik,Kandili.**
	Aziziye	Merkez.Ovacık.
	Çat	Merkez.
	Hınıs	Merkez,Helilçavuş.
	Horasan	Merkez,Aras.
	Karaçoban	Merkez.
	Karayazı	Merkez,Elmalıdere(Mollaosman), Göksu.
	Köprüköy	Merkez, Söylemez(Mescitli).
	Pasinler	Merkez.
	Tekman	Merkez,Gököğlan(Kırıkhan).
Gaziantep	**Araban**	**Merkez.**
	Islahiye	Merkez,Fevzipaşa.
	Karkamış	Merkez.
	Nizip	Merkez.
	Nurdağı	Merkez.Sakcagöze.
	Oğuzeli	Merkez, Doğanpınar.
	Şahinbey	Merkez.
	Şehitkamil	Merkez.
	Yavuzeli	Merkez.
Hakkari	**Merkez.**	**Merkez,Bağışlı,Geçitli.**
	Çukurca	Merkez, Çığlı.
	Şemdinli	Merkez.
	Yüksekova	Merkez,Dağlıca,Esendere.
Malatya	**Merkez.**	**Çolaklı.**

	Akçadağ	Merkez,Kürecik(Kapaz),Levent.
	Arapgir	Merkez,Taşdelen.
	Arguvan	Merkez, Çobandere.
	Battalgazi	Merkez.
	Darende	Merkez,Balaban.
	Doğanşehir	Merkez,Sürgü.
	Doğanyol	Merkez.
	Hekimhan	Merkez,Hasançelebi, Kurşunlu.
	Kale	Merkez.
	Kuluncak	Merkez.
	Pötürge	Merkez,Tepehan.
	Yazıhan	Merkez.
	Yeşilyurt	Merkez.
Kahramanmaraş	**Merkez.**	**Merkez.Ağabeli.Süleymanlı. Yenicekale.**
	Çağliyancerit	Merkez.
	Ekinozü	Merkez.
	Elbistan	Merkez,Gücük.
	Nurhak	Merkez.
	Pazarcık	Merkez.Narlı.
	Türkoğlu	Merkez.
Mardin	**Artuklu**	**Merkez.**
	Dargeçit	Merkez.
	Derik	Merkez.Kocatepe
	Kızıltepe	Merkez, Şenyurt.
	Mazıdağı	Merkez.
	Midyat	Merkez.
	Nusaybin	Merkez,Akarsu,Girmeli.
	Ömerli	Merkez.
	Savur	Merkez,Sürgücü.
	Yeşili	Merkez.
Muş	**Merkez.**	**Merkez,Kızılağaç(Özkonak), Mercimekkale, Yaygın.**
	Bulanık	Merkez,Erentepe,Karağıl.
	Hasköy	Merkez.
	Korkut	Merkez.
	Malazgirt	Merkez,Aktuzla,Karahasan (Adaksu),

		Nurettin(Konakkuran).
	Varto	Merkez, Çaylar,Karaköy(Omcalı).
Siirt	**Merkez**	**Merkez.**
	Baykan	Merkez,Dilektepe.
	Eruh	Merkez,Bağgöze.
	Kurtalan	Merkez,Bağlıca, Yanarsu.
	Pervari	Merkez,Doğnca.
	Şirvan	Merkez, Çevizlik,Özpinar.
	Tillo	Merkez.
Tunceli	**Merkez**	**Merkez,Çiçekli(Buğulu), Kocakoç, Sütlüce(Tüllğk).**
	Çemişkezek	Merkez,Akçapınar,Gedikler .
	Hozat	Merkez, Çağlarca.
	Mazgirt	Merkez,Akpazar,Darıkent.
	Nazımiye	Merkez,Büyükyurt(Dereova), Dallıbahçe.
	Ovacık	Merkez,Karaoğlan,Yaşilyaz ı.
	Pertek	Merkez,Akdemir,Dere,Pına rlar.
	Pülümür	Merkez,Balpayam,Dağyolu, Kırmızıköprü(Mezraa), Üçdam.
Şanliurfa	**Merkez.**	**Merkez.Akziyaret. Camlıdere.Kabehaydar. Payamlı.Yardımcı.**
	Akçakale	Merkez, Şehitnusretbey.
	Birecik	Merkez,Boğürtlen.
	Bozova	Merkez,Şanlıavşar,Yaylak.
	Ceylanpınar	Merkez.
	Eyyübiye	Merkez.
	Halfeti	Merkez.
	Haliliye	Merkez.
	Harran	Merkez.
	Hilvan	Merkez,Gölcük,Ovacık.
	Karaköprü	Merkez.
	Siverek	Merkez,Bucak(Beğdeş), Çaylarbaşı, Dağbaşı,Karacadağ, Karakeçi, Şekerli.

	Suruç	Merkez,Mürşitpınar(Küçük kendirci.
	Viranşehir	Merkez,Demirci.
Van	**Bahçesaray**	**Merkez.**
	Başkale	Merkez.Albayrak.
	Çaldıran	Merkez.
	Çatak	Merkez,Narlı
	Edremit	Merkez.
	Erciş	Merkez,Deliçy,Kocapınar.
	Gevaş	Merkez.
	Gürpınar	Merkez,Güzelsu,Kırkgeçit, Yalınca.
	Ipekyolu	Merkez.
	Muradiye	Merkez.
	Özalp	Merkez,Dorutay.
	Saray	Merkez.
	Tuşba	Merkez.
Batman	**Merkez**	**Merkez.**
	Beşiri	Merkez,Beşpınar,Beyçayırı, Oğuz.
	Gercüş	Merkez,Kayapınar.
	Hasankeyf	Merkez.
	Kozluk	Merkez,Bekirhan,Tuzlagöz e.
	Sason	Merkez,Yücebağ.
Şirnak	**Merkez**	**Merkez,Kızılsu.**
	Beytüşşebap	Merkez.
	Cizre	Merkez,Dicle.
	Güçlükonak	Merkez.
	Idil	Merkez,Haberli,Oyalı.
	Silopi	Merkez.
	Uludere	Merkez,Ortabağ.
Iğdır	**Merkez**	**Merkez,Taşburun.**
	Aralık	Merkez.
	Karakoyunlu	Merkez.
	Tuzluca	Merkez,Gaziler.
Kilis	**Merkez.**	**Merkez,Musabeyli.**
	Elbeyli	Merkez.
	Musbeyli	Merkez.
	Polateli	Merkez.
Osmaniye	**Merkez.**	**Merkez,Kaypak,Tecirli, Yarpuz.**

	Bahça	Merkez.
	Düziçi	Merkez.
	Hasanbeyli	Merkez.
	Kadirli	Merkez.
	Sumbus	Merkez.
	Toprakkale	Merkez.
Hatay'ten	**Dörtyol**	**Merkez,Yakacık(Payas).**
	Erzin	Merkez.
	Hassa	Merkez,Aktepe.
	Payas	Merkez.
Kars'ten	**Kağızman**	**Merkez,Kötek.**
	Sarıkamış	Merkez,Karakurt,Karaurgan .
Sivas'ten	**Divriği**	**Merkez,(Arıkbaşı, Gedikbaşı, Mursal,Sincan.**
DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ. ٢٠٠٠ GENEL NÜFUS SAYIMI. Ankara – ٢٠٠٢. İl .... Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS), ٢٠١٤		

دابەشبوونی کارگێڕی خاک، لە ڕۆژهەڵات و باشوور و ڕۆژئاوای کوردستان'دا		
استان	**شهرستان**	**بخش**
آذربایجانغربی (١)	ارومیه	مرکزی،انزل(قوشچی)،سیلوانه، صومای برادوست(سرو)،نازلو(نوشین).
	اشنویه	مرکزی. نالوس.
	ایواوغلی	مرکزی. قطور.
	بوکان	مرکزی،سیمینه.
	پلدشت	مرکزی. ارس.
	پیرانشهر	مرکزی،لاجان(گردکشانه).
	تکاب	مرکزی،تخت سلیمان.
	چالدران	مرکزی(سیه چشمه). شتک(آواجیق).
	چایپاره	مرکزی(قرەضیاء الدین). حاجیلار.
	خوی	مرکزی، صفائیة(زرآباد).
	سردشت	مرکزی،وزینه(میرآباد).

	سلماس	مرکزی. کوهسار.
	شاهین دژ	مرکزی.کشاورز.
	شوط	مرکزی. قرەقویون(مرگنلر).
	ماکو	مرکزی. بازرگان.
	مهاباد	مرکزی،خلیفان.
	میاندوآب	مرکزی،مرحمت آباد(چهاربرج). باروق.
	نقده	مرکزی. محمدیار.
ایلام	ابدانان	مرکزی،سراب باغ. کلات(مورموری).
	ایلام	مرکزی،چوار.
	ایوان	مرکزی. زرنه.
	بدره	مرکزی. هندمین.
	چرداول	مرکزی(سرابله)،هلیلان(توحید). شباب. زاگروس(بلاوه).
	درەشهر	مرکزی. ماژین.
	دهلران	مرکزی،زرین آباد(پهله)، موسیان. سراب میمه(میمه).
	سیروان	مرکزی(لومار). کارزان.
	ملکشاهی	مرکزی(ارکواز). کچی(دلگشا).
	مهران	مرکزی،ارکوازی(قلعه دره).صالح آباد.
چهار محال و بختیاری	اردل	مرکزی،میانکوه(سرخون).
	بروجن	مرکزی،گندمان،بلداجی.
	بن	مرکزی. شیدا.
	سامان	مرکزی. زایندەرود.
	شهرکرد	مرکزی، لاران، فرخشهر.
	فارسان	مرکزی،بابا حیدر. جونقان.
	کوهرنگ	مرکزی. بازوفت. دوآب(صمصامی).
	کیار	مرکزی(شلمزار). ناغان.
	لردگان	مرکزی،خان میرزا(آلونی)،فلارد(مال خلیفه)، منج، رودشت.
کرمانشاه	اسلام آباد غرب	مرکزی،حمیل.

	پاوه	مرکزی،باینگان،نوسود.
	ثلاث باباجانی	مرکزی(تازه آباد)، ازگله.
	جوانرود	مرکزی،کلاشی.
	دالاهو	مرکزی(کرند)، گهواره.
	روانسر	مرکزی. شاهو.
	سرپل زهاب	مرکزی. قلعة شاهین.
	سنقور	مرکزی. کلیایی(سطر).
	صحنه	مرکزی، دینور(میان راهان).
	قصر شیرین	مرکزی،سومار.
	کرمانشاه	مرکزی،فیروزآباد(هلشی)،ماهیدشت (رباط)،کوزران، بیلوار.
	کنگاور	مرکزی.
	گیلان غرب	مرکزی،گواور(سرمست).
	هرسین	مرکزی،بیستون
کردستان	بانه	مرکزیی، ارمرده،نمشیر (کانی سور)، ننور(بوئین سفلی).
	بیجار	مرکزی،چنگ الماس(بابارشانی)، کرانی(یاسوکند).
	دهگلان	مرکزی. بابان آباد.
	دیواندره	مرکزی،کرفتو(زرینه). سارال.
	سروآباد	مرکزی، اورمان(اورمان تخت).
	سقز	مرکزی،زیویه(صاحب). سرشیو. امام.
	سنندج	مرکزی،کلاترزان(شویشه). حسین آباد، سیروان.
	قروه	مرکزی،ئیلاق(دهگلان). سریش آباد، چهار دولی(دزج)، دلیران.
	کامیاران	مرکزی،موچش.
	مریوان	مرکزی.خاوومیرآباد(بردەرشه)،سرشیو (چناره).
کوهگیلویه و بویر احمد	باشت	مرکزی، بوستان
	بهمئی	مرکزی(لیکک)، بهمئی(مسیری).

	بویر احمد	مرکزی(یاسوج)، لوداب (گراب سفلی)، مارگون. کیگیان(چیتاب).
	چرام	مرکزی، سرفاریاب
	دنا	مرکزی(سی سخت)، پاتاوه.
	کوهگیلویه	مرکزی(دهدشت)، چاروسا (قلعه رەیسی)، دیشموک، سوق.
	گچساران	مرکزی(دوگنبدان).
	لنده	مرکزی. موگرمون.
لرستان	خرم آباد	مرکزی،پاپی(سپیددشت)،چغلوندی، زاغه، ویسیان (محمودوند). بیرانوند(پیران شهر).
	ازنا	مرکزی.چاپلق(مومن اباد).
	الیگودرز	مرکزی،رزوماهرو(شول آباد). بشارت. بربروغربی. بربروشرقی.
	بروجرد	مرکزی،اشترینان.
	پلدختر	مرکزی،معمولان.
	دلفان	مرکزی(نورآباد)،کاکاوند(هفت چشمه). خاوه.
	دورود	مرکزی،سیلاخور(چالانچولان).
	سلسله	مرکزی(الشتر)،فیروزاباد.
	کوهدشت	مرکزی،طرهان(گراب)،کوهنانی، درب گنبد.
	رومشکان	مرکزی(چقابل)، سوری.
	دوره	چگنی(سراب دوره).شاهیوند. ویسیان.
له خوزستان	آغاجاری	مرکزی. جولک.
	امیدیه	مرکزی، جایزان.
	اندیکا	مرکزی(قلعة خواجة). آبژدان. چلو.
	اندیمشک	مرکزی،الوارگرمسیری(حسینیه).
	ایذه	مرکزی،دهدز. سوسن.
	باغ ملک	مرکزی(جانکی)،صیدون. میداود
	بهبهان	مرکزی، زیدون(سردشت). تشان.
	دزفول	مرکزی،سردشت. چغامیش، شهیون.
	رامشیر	مرکزی، مشراگه.

مركزى، رود زرد. سلطان آباد. ابولفارس.	رامهرمز	
مركزى،شاور(الوان). فتح المبين.	شوش	
مركزى، شعيبيه(گوريه). ميان آب.	شوشتر	
مركزى. عقيلى(تركالكى).	گتوند	
مركزى، حتى.	لالى	
مركزى، گلگير. عنبر.	مسجد سليمان	
مركزى. رغيوه.	هفتگل	
مركزى(مصيرى)، سورنا.	رستم	
مركزى.كوهمره(نودان)، جره وبالاده (بالاده). چنار، شاهيجان(قايمية)، خشت. كنارتخته و كمارج(كنارتخته).	كازرون	**له فارس**
مركزى(نورآباد)، دشمن زيارى ماهورميلاتى(بابامنير).	ممسنى	
مركزى(بندر ديلم)، امام حسن.	ديلم	**له بوشهر**
مركزى،ريگ(بندرريگ).	گناوه	
ناحيه	**قەزا**	**پارێزگا**
مەرکەز، زاويتە، مانگيشک.	مەرکەز	**دهۆک(٢)**
مەرکەز، بامەڕنی، چەمانکێ، دێرەلوک، سەرسنگ، شيلادزێ، کانی ماسی.	ئامێدی	
مەرکەز، دينارتێ، بجيل، گردەسێن.	ئاکرێ	
مەرکەز، دارەتوو، روڤيا، کەلەک.	بەردەڕەش	
مەرکەز، باتيفا، دارکار، رزگاری (برايم خەليل).	زاخۆ	
مەرکەز (ئێسفنێ)، ئەترويش، باعەدرێ، زيلکان، قەسرۆک.	شێخان	
بازيان، تانجەڕۆ(عەربەت)، سەرچنار(بەکرەجۆ).	مەرکەز	**سلێمانی**
مەرکەز(قەلادزە)، ناودەشت(سەنگەسەر)، هێرۆ.	پشدەر	

	پێنجوین	مەرکەز، گەرمک.
	چەمچەماڵ	مەرکەز، ئاغجەلەر، رزگاری(شۆڕش). سەنگاو(گۆپ تەپە). قادرکەرەم.
	دەربەندیخان	مەرکەز، شێخ تەویل.
	دوکان	مەرکەز، چناران(خەلەکان)، پیرەمەگرون، سورداش.
	رانیە	مەرکەز، بنگرد، بێتواتە (سەروچاوە)، حاجیاوە، چوارقوڕنە.
	سەید سادق	مەرکەز، بەمۆ (گڵیجاڵ).
	شارباژێڕ	مەرکەز(چوارتا)، سروچک (بەرزنجە)، سیوەیل (باسنێ).
	شارەزوور	مەرکەز(هەڵەبجەی تازە)، وارماوا (زەڕاین).
	قەرەداغ	مەرکەز، سێوسێنان.
هەولێر	هەولێر	مەرکەز، بەحرکە، عەنکاوە.
	چۆمان	مەرکەز، حاجی ئۆمەران، قەسرێ، گەلاڵە.
	دەشتی هەولێر	مەرکەز(بنەسڵاوە)، قوشتەپە.
	خەبات	مەرکەز، رزگاری(تۆبزاوە)، کەورگۆسک.
	رواندز	مەرکەز، وەرتێ.
	سۆران	مەرکەز، خەلیفان، دیانا، سیدەکان.
	شەقڵاوە	مەرکەز، باسرمە، سەلاحەدین، هەریر، هیران.
	کۆیە	مەرکەز، تەقتەق، شۆڕش(دێگەڵە).
	مەخمور	مەرکەز، قەراج (باقرت)، کەندێناوە (دیبەگە)، گوێڕ، مەلاقەرە.
	مێرگەسۆر	مەرکەز، بارزان، پیران، گۆڕەتوو، مەزنێ، شێروان مەزن.
هەڵەبجە	مەرکەز	هەڵەبجە، بیارە، خورماڵ، سیروان (کێلەسپی).

گەرمیان	کەلار	مەرکەز، بێباز (باوەنوور)، رزگاری، تیلەکۆ.
	خانەقین	مەرکەز، جەلەولا، سەعدیە، قۆرەتوو، مەیدان.
	کفری	مەرکەز، قەرەتەپە، کۆکس، سەرقەڵا، جەبارە.
کەرکوک	کەرکوک	مەرکەز، پردێ، تازەخورماتوو، یایچی، قەرەحەسەن(لەیلان)، شوان (رێدار).
	حەویجە	مەرکەز، ریاز، زاب (شەک)، عەباسی (جبور)، عەهد (سەدریە ئەبو شەحمە)، ملتقی (مەلا عەبدوڵلا).
	داقووق	مەرکەز، رەشاد.
	دووبز	مەرکەز، سەرگەڕان.
نەینەوا	موسڵ	مەرکەز (موسڵ)، بەعشیقە.
	تەلەعفەر	مەرکەز، زوممار، عیازیە (ئاڤگەنی)، رەبیعە.
	تلکێف	مەرکەز، ئەلقوش، وانکێ.
	حەمدانیە	مەرکەز (قەرەقۆش)، نەمرود (خدر ئەلیاس)، بەرتللە.
	شنگاڵ	مەرکەز، سنونی.
لە دیالا	بەلەدروز	مەرکەز، قەزانیە، مەندەلی.
	میقدادیە	مەرکەز، مەنسوریە.
لە واست	بەدرە	مەرکەز، جەسان، زورباتیە.
لە سەلاحەدین	توزخورماتوو	مەرکەز، ئامرلی، سلیمان بەگ، نەوجول.
محافظة	**منطقة**	**الناحية**
لە الحسکە (٣)	مالیکیە	مرکز، جوادیە (چل اغا).
	القامشلی	مرکز، عامودە، قحطانیة.
لە حلب	راس العین	مرکز، درباسیە.
	عین العرب	مرکز، صرین (صرین شیمالی)، شیوخ تحتانی.

	عفرين	مركز، بلبل، جندريس، راجو، شران (شرانلى)، شێخ حديد، معبطلى.
لە الرقە	تل ابيض	مركز.

١. تەماشای ئەو سەرچاوانە بکە
مركز آمار ايران. مساحت تقريبى شهرستانها، بخشها و دهستانها. تهران ـ ١٣٧١
مركز آمار ايران. نتايج تفصيلى. سرشمارى عمومى نفوس و مسكن ١٣٩٠ . كل كشور. تهران ـ ١٣٩١.
٢. تەماشای ئەو سەرچاوانە بکە:الجهاز المركزى للاحصاء. المجموعة الاحصائية السنوية. ٢٠١٠ ـ ٢٠١١. بغداد ـ ٢٠١٢
٣. عەبدوڵڵا غەفور. جوگرافیای دانیشتوانی باشووری کوردستان. هەولێر ـ ٢٠١١
٤. المكتب المركزى للاحصاء. النتائج الاجمالية لتعداد السكان و المساكن لعام ١٩٩٤ حسب التقسيمات الادارية. محافظة..... دمشق ـ ١٩٩٥.

Turikce	Kurdce
Adiyaman(İl)	Yademan
Adiyaman(Şehir)	Samsur, Husni mensur
Akpinar	---
Bağpınar	---
Koçali	---
Kuyucak	---
Besni	Bêsni
Çakırhüyük	---
Kızılin	---
Suvarlı	---
Şambayat	---
Çelikhan	Çêlikan
Gerger	Aldûş
Taraksu	---
Gölyurt	Tillo
Gölbaşi	Sergul
Belören	---
Harmanlı	Permeri
Kahat	Kolik
Akıncılar	Tuxaris
Damlacık(B)	Alut
Damlacık(MB)	Tawsi
Narince	---
Samsat	Semisad
Sincik	---
Tut	---
Ağrı(İl)	Agrı
Karakose(Şehir)	Karakose
Çumaçay	Çemêçeto
Murat	Ziro
Diyadin	Giya'din
Doğubeyazıt	Bazid
Suluçam	Musun
Eleşkirt(ilçe)	Eleşgırd
Eleşkirt(Şehir)	Zêdkan
Tahir	---
Hamur	---
Patnos	Panos
Dedeli	---
Doğansu	Sultan mut
Sarısu	

Taşlıçay	Avgever
Tutak	Dûtax
Bingöl(il)	Bingöl
Bingöl(Şehir)	Çewlik
Ağaçeli	Fahro
Ilıcalar	---
Sancak(B)	---
Sancak(MB)	Xoşkar
Yamaç	Mûsû
Adaklı(ilçe)	Hosnek
Adaklı(Şehir)	Azapêrt
Servi(B)	Sivan
Servi(Şehir)	Serbê
Soğütlü	Valêr
Çaytepe	Valêr
Yayla(B)	Warê
Yayla(Şehir)	Tavsala Huseyniyan
Yenisu(B)	Canuk
Yenisu(Şehir)	Nederen
Karlıova	Kani reş
Göynük(Şehir)	Oğnut
Kiğı	Gêğı
Solhan	Bonglan
Yenibaşak	Arduşin
Yayladere(B)	Conek
Yayladere(Şehir)	Xorxol
Yedisu	Cêrme
Bitlis	Bidlis
Bölükyazı(B)	Simek
Bölükyazı(Şehir)	Hêvrês
Narlıdere(Şehir)	Qesrik
Sarıkonak(B)	Şetek
Sarıkonak(Şehir)	Duxan
Adilcevaz	Alcevaz
Göldüzü	Arın
Ahlat	Xelat
Ovakışla	Pırxus
Güroymak	
Hizan	Xizan
Akşar(B)	Aekêfan
Akşar(Şehir)	Şiriz
Sağınlı(B)	Uçum

Sağınlı(Şehir)	Simos
Mutki	Motkı
Geyikpınar(B)	Yağik
Geyikpınar(Şehir)	Qolanis
Kavakbaşı(B)	Huyut
Kavakbaşı(Şehir)	Tap
Meydan	---
Tatvan	Tuxtawan
Küçüksu	Katum
Yelkenli(B)	Reşadıya
Yelkenli(Şehir)	Sorıp
Diyarbakir(İl)	Diyarbekir
Diyarbakir(Şehir)	Amed
Mermer	---
Pirinçlık	Pırinçi
Yolboyu	Qırxali
Bismil	Bısmıl
Tepe(B)	Tepe
Tepe(Şehir)	Barawa
Yukarısalat(B)	Sinan
Barawa(Şehir)	Selata juri
Çermik	Çermuk
Başarı	Yogun
Obabağ	---
Çınar	---
Kilvan	---
Çüngüş	Çınguş
Dicle	Piran
Eğil	Êgıl
Ergani	Osmaniya
Ahmetli(B)	Goran
Ahmetli(Şehir)	Pireahed
Hani	Hênê
Hazro	---
Kocaköy	---
Kulp(ilçe)	Qulip
Kulp(Şehir)	Pasur
Ağaçlı	Çıxsê
Akçasır	---
Aygün	---
Hamzalı	Be'mdê
Hamzalı	Şêxemze
Lice	Lıçê

Kayacık Savat	Xezan Xezan
Silvan Bağdere Çatakköprü	Farqin Başniq Malabadê
Elazığ Hankendi Harput Hıdırbaba Içme Mollakendi Poyraz	Xarpêt --- --- --- --- --- ---
Ağin	Egina jêri
Alacakaya	---
Arıcak(İlçe) Arıcak(Şekir)	Qerebeğan Miyaran
Baskil Aydınlar Aşağıkuluşağı Kuşsaray(B) Kuşsaray(Şehir)	--- Muşar --- İzuli Bekır Husên
Karakoçan Başyurt Başyurt Çan	Dep Lahan Lahana jêri ---
Keban	---
Kovanalar Çaybağı(B) Çaybağı(Şehir)	--- Qereçor Çukçur
Maden Hazar Kavak	--- --- ---
Palu Gödere(Şehit)	--- Erdiruk
Sivrice Gözeli(B) Gözeli(Şehir)	Gola hezarê İringil Mercumuk
Erzincan Çağlayan Çatalarmut	Ezirgan Cencige Eses
Çayırlı Başköy Yaylakent	Mose --- Gule Bağdı

Iliç Armutlu Büyükarmutlu Kuruçay	--- Armudan Armudana mezın ---
Alpköy(B) Alpköy(Şehir) Bozoğlak(B) Bozoğlak(Şehir) Doğanbeyli Oğuz	Qamarik Alıpşu İhtık İhtık jêri Ermelik Hoğuz
Kemaliye Başpınar Dutluca	Egin Başvertenik Aşutka
Otlukbeli	Qerekulak
Refahiye Akarsu Cengerli Doğandere Çatalçam Gümüşakar(B) Gümüşakar(Şekir)	--- Alakilise --- Esirga Zevker Qoçgir Askı Qoçgir
Tercan	Têrcan
Üzümlü Tanyeli Ocakbaşı	Cımnê Selepur
Erzurum Dumlu Dumlu	Erzurum --- Hınıs
Aşkale Çiftlik(B) Kandili(B) Kandili(Şehir)	--- Golveren Qerebik Xan
Çat	Oxlê
Hınıs Helilçavuş	Hınus Qelê
Horasan(İlçe) Horasan(Şehir) Aras(B) Aras(Şehir)	--- Pasinı jêri --- Velı babe
Ilıca Ovacık Üçköse	--- --- ---
Karaçoban	---

Karayazı Elmalıdere Mollaosman Göksu	Goksı --- --- Qoçan
Köprüköy Söylemez Mescitli)	Çopan dede --- ---
Pasinler(İlçe) Pasinler(Şehir)	Pasin Hesen qela
Tekman Gököğlan Kırıkhan	Tatos --- ---
Gaziantep	Antep, Deluk
Şahinbey	---
Şehitkamil	---
Araban	---
Islahiye Fevzipaşa	--- Keller
Karkamış	---
Nizip	lkisêB
Nurdağ Sakcagöze	--- Keferdiz
Oğuzeli Doğanpınar	Tel Beşar Haral
Yavuzeli	Cıngive
Hakkari(İl) Çolemerg(Şehir) Bağışlı(B) Bağışlı(Şehir) Geçitli(B) Geçitli(Şehir)	Hakkari Colemerg Şivelan Xezekıyan Lêwên Piyanış
Çukurca Çığlı(B) Çığlı(Şehir)	Celê Zab Aşuta
Şemdinli	Şemdinan
Yüksekova Dağlıca Esendere(B) Esendere(Şehir)	Gever Oremar Bajêrge Şahi
Malatya Çolaklı(B) Çolaklı(Şehir)	Melede İspındere Cibas

Akçadağ Kürecik Kapaz Levent	Arga --- --- ---
Arapkir Taşdelen	--- Mutmur
Arguvan Çobandere	Erxewan Şotik
Battalgazi	---
Darende Balaban(B) Balaban(Şehir)	--- --- Gerimter
Doğanşehir Sürgü	Muhacir Reşadıye
Doğanyol	Kefer diz
Hekimhan Hasançelebi Kurşunlu	--- --- ---
Kale	
Kuluncak(İlçe) Kuluncak(Şehir)	Eyvalı ---
Pötürge Tepehan	Şiro ---
Yazıhan	Fethıye
Yeşilyurt	Çermıktı
Kahramanmaraş Alibeyli Ağabeyli Süleymanli Yeniköy(B) Yeniköy(Şehir)	Mer'eş Bertiz --- Zeytın Yenice qela Qeyıslı
Çağliyancerit	---
Elbistan Gücük	Albıstan ---
Nurhak	---
Pazarcık Narlı	Pazarçıx ---
Türkoğlu	Aloğlu
Mardin Akıncı(B) Akıncı(Şehir)	Mêrdin Qesir Qesir Qelendera
Dargeçit	Kerboran

Derik	Dêr, Ciyaya Mazı
Kocatepe(B)	Meşkina
Kocatepe(Şehir)	Dêşı
Kızıltepe	Tel Ermen
Şenyurt	Derbêsı
Mazıdağı	Şemrex
Midyat	---
Nusaybin	Nısêbin
Akarsu	İstililê
Girmeli	Gıremira
Ömerli	Mehsertê
Savur	Sitewir
Sürgücü(B)	---
Sürgücü(Şehir)	Ewêne
Yeşili	---
Muş	Muş
Kızılağaç	---
Özkonak	---
Mercimekkale	Akçam
Yaygın(B)	Zıyaret
Yaygın(Şehir)	Miğdı
Bulanık	Kop
Erentepe	Liz
Karağıl	---
Hasköy	---
Korkut(İlçe)	Azak pur
Korkut(Şehir)	Tel
Malazgirt	Melazgır
Aktuzla	Memlehe
Karahasan	---
Adaksu	Şeb boy
Nurettin	İxnut
Konakkuran	İxnut
Varto(İlçe)	---
Varto(Şehir)	Gimgim
Çaylar(B)	Ustukran
Çaylar(Şehir)	Ustukrana mezın
Karaköy	---
Omcalı	Kiranlık
Siirt	Isı'rd, Su'rut
Aydınlar	Tıllo
Baykan	Hawêl

Minar Zelikar	Dilektepe(B) Dilektepe(Şehir)
Deh Lodı Eynek	Eruh Bağgöze(B) Bağgöze(Şehir)
Mısrıc,Kuralan. Huseynı Sıyah Xerzan Zoq	Kurtalan Bağlıca(B) Bağlıca(Şehir) Yanarsu(B) Yanarsu(Şehir)
Xızxêr Xerxul	Pervari Doğnca
--- Beytaran Bombat Xasras	Şirvan(İlçe) Şirvan(Şehir) Çevizlik Özpinar
Dêrsım Mamekiye Turuşmek Cihik Pax Kahmut ---	Tunceli(İl) Tunceli(Şehir) Çiçekli Buğulu Kocakoç Sütlüce Tüllğk
--- Baskovan Gırmilı	Çemişkezek Akçapınar Gedikler
--- Amutke Peyik	Hozat Çağlarca(B) Çağlarca(Şehir)
Mazgird Çarsıncaq Pirı Muxundu	Mazgirt Akpazar(B) Akpazar(Şehir) Darıkent
Qısle Hakis Derewıya Eresı	Nazımiye Büyükyurt Dereova Dallıbahçe
Vacixe Qakbilu Havacor Zerenike	Ovacık Karaoğlan Yaşilyazı(B) Yaşilyazı(Şehir)
Pêrtage Şewaq	Pertek Akdemir(B)

Akdemir(Şehir)	Abşekır
Dere(B)	---
Dere(Şehir)	Rumkiğ
Pınarlar(B)	Vasgirt
Pınarlar(Şehir)	Paşavenek
Pülümür	Pılemurıye
Balpayam	Deşte
Dağyolu	Seterı
Kırmızıköprü	Danzige
Mezraa	---
Üçdam	Eşil
Şanliurfa	Ruha
Akziyaret	---
Cülmen	---
Çamlıdere	Mercixan
Kabahaydar	---
Kolecık	---
Payamlı	---
Dolunay	Beysoy jêri
Yardımcı(B)	Sumetar
Yardımcı(Şehir)	Cabırul ansar
Akçakale	Kanı Xezalan
Şehitnusretbey(B)	Nusretıye
Şehitnusretbey(Şehir)	Xerab reş
Birecik	Bêrecuk
Boğürtlen	---
Bozova	Hewenc
Kanlıavşar	---
Yaylak	---
Ceylanpınar	Seri kaniyê
Halfeti	Xelfêtê
Harran	---
Hilvan	Curnê reş
Gölcük(B)	---
Gölcük(Şehir)	Tel fites
Ovacık	---
Ovacık	Hesenik
Siverek	Sıwêrek
Bucak	---
Beğdeş	Fek
Çaylarbaşı(B)	---
Çaylarbaşı(Şehir)	Herherı
Dağbaşı	---

Dağbaşı(Şehir) Karacadağ Karacadağ(Şehir) Karakeçi(B) Karakeçi(Şehir) Şekerli Şekerli(Şehir)	Qerexan --- Qanax --- Miraz --- Qereceweran
Suruç Mürşitpınar(B) Mürşitpınar(Şehir) Küçükkendirci	Pêrsus --- Atemanik ---
Viranşehir Demirci(B) Demirci(Şehir)	--- --- Sergirtı
Van Erçek Timar Gedikbulak	Wan --- --- Canik
Bahçesaray	Mıkıs
Başkale(İlçe) Başkale(Şehir) Albayrak(B) Albayrak(Şehir)	--- Elbak Şıkeftı Der
Çaldıran	Bayzağa
Çatak Narlı(B) Narlı(Şehir)	Şax --- Giresor
Edremit	---
Erciş Deliçy Kocapınar(B) Kocapınar(Şehir)	Erdiş Kertis --- Ağı
Gavaş(İlçe) Gavaş(Şehir)	Westan ---
Gürpınar Güzelsu Kırkgeçit Yalınca(B) Yalınca(Şehir)	Bayzawe Xoşab Qasrik Nurduz Dim
Muradiye	Bêgrı
Özalp Dorutay	Ebexe Taşrumı
Saray	Mehmudı Kazım paşa

Batman(İl)	Batman
Batman(Şehir)	Elih
Beşpınar(B)	Redwan
Beşpınar(Şehir)	Hernas
Beyçayırı(B)	Barınc
Beyçayırı(Şehir)	Herfas
Oğuz	Şimız
Gercüş	Kercewıs
Kayapınar(B)	Hebezbenı
Kayapınar(Şehir)	Eynkaf
Hasankeyf	Heskêf
Kozluk	Hezo
Bekirhan(B)	Kaniya Henê
Bekirhan(Şehir)	Milka
Tuzlagöze	Melafa
Sason	Qabıl Cewıs
Yücebağ	Cacas
Şirnak	Şırnex
Kızılsu(B)	Dêrşew
Kızılsu(Şehir)	Şêxêreş
Beytüşşebap(İlçe)	---
Beytüşşebap(Şehir)	Elkê
Cizre	Cızire,Cızire Botan
Dicle(B)	Kocapınar
Dicle(Şehir)	Omerın
Güçlükonak	
Idil	Hezex
Haberli	Basurin
Oyalı(B)	Alıyan
Oyalı(Şehir)	Delawi qesrê
Silopi	Slopıya
Uludere	Qilaba
Ortabağ	Kirur
Iğdır	Idır
Taşburun	Centawa
Aralık	---
Karakoyunlu	---
Tuzluca	---
Gaziler	Pernawut
Kilis	Kilis
Musabeyli	---
Elbeyli(İlce)	---

Elbeyli(Şehir)	Elı Mentar
Musbeyli(İlçe) Musbeyli(Şehir)	--- Murat huuğu
Polateli	İspenak
Osmaniye Kaypak(B) Kaypak(Şehir) Tecirli(B) Tecirli(Şehir) Yarpuz	--- --- Serdar --- Değirmenocağı Cebel Berekat
Bahça	---
Düziçi	---
Hasanbeyli	---
Kadirli	---
Sumbus	---
Toprakkale	---
Adene'den	---
Dörtyol Yakacık Payas	--- Qerecamı ---
Erzin	---
Hassa Aktepe(B) Aktepe(Şehir)	--- Govenc
Karis'den	---
Kağızman Kötek	--- ---
Sarıkamış Karakurt Karaurgan	Qamuşan --- ---
Sivas'sden Divriği Arıkbaşı(B) Arıkbaşı(Şehir) Gedikbaşı(B) Gedikbaşı(Şehir) Mursal Sincan	--- Divrigı Danişment Birestik Xamo Qeregeban Vazildan ---

فارسی	کوردی
ارومیه انزل	ئورمێ، ورمێ عەنزل
بوکان	بۆکان
پیرانشهر لاهیجان	پیران شار، خانێ. لاجان
تکاب	تکاو
سردشت میرآباد	سەردەشت میراوە
مهاباد خلیفان	مهاباد، مهابات خەلیفانی مەنگوران
سیەچشمە	قەرە عەین
نقدە	نەغەدە
اشنویە	شنۆ
سرابلە	سەراولە
اسلام آباد غرب کرند	شا ئاباد کرڕند
جوانرود ثلاث باباجانی	جوانڕۆ باوەجانی
سرپل زهاب	زەهاو
کرمانشاه صحنە	کرماشان سەهەنە
قصر شیرین	قەسرێ
کردستان سنندج	کوردستان سنە
بیجار	گەڕوس
موچش	موجەژ
سروآباد	سەراو
یاسوج	یاسیج
لرستان	لورستان
ایذە	مالمیر

بهبهان	بهبو
***	***
عارەبی	**کوردی**
باعذره	باعەدرێ
توزخورماتو	خورماتو
التون کوبری	پردێ
جلولاء	گولاڵە، قەرەخان
الحویجة	خوێلێن
خضر	خدر ئەلیاس
دبس	دووبز
السعدیة	قزل رەبات، خەسرۆ ئاباد
سنجار	شنگاڵ
عقرة	ئاکرێ
العمادیة	ئامێدی
فاروق	زیلکان
قحطانیة	گرعوزێر
المقدادیة	شارەبان
المنصوریة	دەلی عەباس
وانه	وانکێ
***	***
عارەبی	**کوردی**
مالیکیه جوادیه جل اغا	دێرک ـــــ چل ئاغا
القامشلی عاموده قحطانیة	قامشلۆ دارا تربه سپی
راس العین درباسیه	سەری کانیێ دەربێسێ
عین العرب	کوبانێ
عفرین جندریس شران	عەفرین. کورد داغ. جندێرس شەڕان

شرانلی	شەڕانی
شێخ حدید	شێخۆ
معبطلی	ماباتا
تل ابیض	گرێ سپی

سەرچاوە

١. عەبدوڵڵا غەفور. جوگرافیای کوردستان. چاپی شەشەم.
هەولێر ـ ٢٠١٣.
٢. عەبدوڵڵا غەفور. کوردستان دابەشی کارگێری ترێتۆریَ ١٩٢٧ ـ ١٩٩٧. ستۆکهۆڵم ـ ٢٠٠١
٣. عەبدوڵڵا غەفور. جوگرافیای دانیشتوانی باشووری کوردستان.
هەولێر ـ ٢٠١١
٤. الجهاز المركزی للاحصاء. المجموعة الاحصائية السنوية. ٢٠١٠ ـ ٢٠١١. بغداد ـ ٢٠١٢
٥. عبدالله غفور. التشكيلات الادارية فی جنوب كردستان.
اربيل ـ ٢٠١٤
٦. المكتب المركزی للاحصاء. النتائج الاجمالية لتعداد السكان و المساكن لعام ١٩٩٤ حسب التقسيمات الادارية. محافظة.....
٧. مركز آمار ايران. مساحت تقريبی شهرستانها، بخشها و دهستانها.
تهران ـ ١٣٧١
٨. مركز آمار ايران. نتايج تفصيلی. سرشماری عمومی نفوس و مسكن ١٣٩٠ . كل كشور.
تهران ـ ١٣٩١.
٩. DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ. ٢٠٠٠ GENEL NÜFUS SAYIMI. Ankara – ٢٠٠٢. İl ....
١٠.TÜRKİYE COĞRAFYA ATLASI İSTANBUL ٢٠٠٤
١١. Hayati DOĞANAY. TÜRKİYE BEŞERİ COĞRAFYASI. İSTANBUL – ١٩٩٧.
١٢Adress Dayalı Nufus Kayıt Sıstemİ (ADNKS) ٢٠١٤

التقسيمات الادارية في كوردستان

تقسم كوردستان كغيرها من الدول الى وحدات ادارية يطلق على اكبرها استان(محافظة. ال) و اوسطها قضاء و اصغرها ناحية. يشرف على كل واحدة منها مسوول اداری باسم محافظ(والی. استاندار) على الاولى و القائمقام (شهستاندار. مدير المنطقة) على الثانية و مدير الناحية (بخشدار. مدير الناحيه) على الثالثة.

تبين المصادر الرسمية بان مجموع الوحدات الادارية حسب اخر التقسيمات كانت ٧٨٧ وحده. منها ٣٧ محافظة و ٣١٩ قضاء و ٤٣١ ناحية. تاتى المنطقة الشمالية من كوردستان، من حيث عدد وحداتها الادراية(٣٩٥ وحده) بالمرتبة الاولى و تليها المنطقة الشرقية(٢٧٣ وحده) ثم المنطقة الجنوبية(١٠١ وحده) و اخرها المنطقة الغربية(١٨ وحده).

The Administrative Division in Kurdistan

Kurdistan as other countries is divided into administrative units, the large ones are called Governorates, the medium is called districts and the small ones as sub – districts. The large ones are ruled by an administrative person in –charge called the Governor, the medium one's ruler is called (Qaimqam), the small one's ruler is called mayor.
The official sources show that last total number of the administrative units were 789 units, 37 of which are Governorates , 320 of districts432 of them are sub –districts.
The Eastern region of Kurdistan, according to its administrative units(with 395 unit) coms in the first rank, then, the Northern region (with 275 units) come in the second rank, and after that the Southern unit(with 101 units), and the last one is the Western region(with 18 units).